

Powstanie Prowincji Małopolskiej Towarzystwa Jezusowego w 1926 r.

Stanisław Augustynek

ARCHIWUM PROWINCJI POLSKI POŁUDNIOWEJ
TOWARZYSTWA JEZUSOWEGO W KRAKOWIE
ORCID: 0000-0003-4958-9007

ABSTRACT

Establishment of the Lesser Poland Province of the Society of Jesus in 1926

The aim of the article is to present the process of establishing the Society of Jesus in the Małopolska Province. The article will discuss the division of the Polish Province of the Society of Jesus in 1925, from which two new administrative units of the Jesuit Order emerged: the Polish Province and the Małopolska Vice Province. Then, the functioning of the Małopolska Vice Province until 1926 and the finalization of the division of the Polish Province and the establishment of the Małopolska Province will be presented.

KEY WORDS: Father Władysław Jankiewicz, Father Stanisław Sopuch, Province of Lesser Poland, Province of Poland

SŁOWA KLUCZOWE: o. Władysław Jankiewicz, o. Stanisław Sopuch, Prowincja Małopolska, Prowincja Polska

Terytorium Prowincji Polskiej Towarzystwa Jezusowego (wcześniej do 1918 r. zwanej Prowincją Galicyjską) obejmowało cały obszar odrodzonego w 1918 r. państwa polskiego. Pierwsze lata prowincji charakteryzowały się dużą dynamiką jej rozwoju poprzez chociażby wzrost liczby zakonników. Liczba domów prowincji również się zwiększała, dlatego wizytowanie ich przez prowincjała z każdym rokiem było coraz trudniejsze. Zbyt wiele czasu spędzonego na wizytacjach uniemożliwiało prowincjałowi odpowiednie zarządzanie prowincją. Stąd w 1923 r. generał zakonu upoważnił prowincjała o. Stanisława Sopucha, aby w tej sytuacji wyznaczył drugiego jezuitę do wizytacji. Prowincjał powierzył tę funkcję socjuszowi prowincjała, który miał wizytować rezydencje. Kolegia miał odwiedzać prowincjał¹. Prowincja w tym czasie była tak ogromną strukturą, że w perspektywie dalszego jej rozwoju zarządzanie i kierowanie nią byłoby już bardzo trudne. Stąd generał zakonu zdecydował o podzieleniu Prowincji Polskiej na dwie odrębne jednostki. Zamiar ten poprzedzony był konsultacjami między generałem zakonu a prowincjałem i jego konsultorami. Dotyczyły one głównie tego, którzy z jezuitów zostaną przepisani do mających powstać nowych prowincji. W dekrete o podziale prowincji była mowa o wymienionej w tej sprawie korespondencji między majem a lipcem 1925 r.²

¹ Archiwum Prowincji Polski Południowej Towarzystwa Jezusowego w Krakowie (dalej: ATJKr), sygn. 2522, S. Sopuch, Okólnik prowincjalSKI, Warszawa, 28 XII 1924, s. 423.

² W. Ledóchowski, *Administratio Provinciae Poloniae ita dividitur, ut, una integrae manente Provinciae, Polonia Minor Viceprovinciali proxime regenda committatur, Romae 27 septembris 1925*, „Acta Romana Societatis Iesu” 1924–1927, t. 5, fasc. 2 (1925), s. 364–367.

3 ATJKr, sygn. 2522, Okólnik prowincjała o. Stanisława Sopucha, Warszawa, 8 X 1925, s. 473–477.

4 Wiceprowincja to terytorium formalnie i prawnie zależne od generała zakonu lub innej prowincji. Wiceprowincje miały docelowo uzyskać własną odrębność kulturową lub polityczną od innych jednostek administracyjnych. W przypadku zbyt małej liczby jezuitów lub braku stabilności finansowej nie mogły tworzyć osobnych organów administracyjnych. Były one także erygowane na obszarach, gdzie działalność zakonu stabilizowała się, lecz wymagały jeszcze wsparcia od innych prowincji zakonnych, Zob. J. Kołacz, *Słownik języka i kultury Jezuitów Polskich*, Kraków 2006, s. 294–295.

5 ATJKr, sygn. 1482, Kraków – Kuria Prowincjańska. Djariusz Okręgu Małopolskiego Prowincji Małopolskiej Tow. Jezusowego od 10 października 1925 do 30 września 1939, s. 1–1V.

1. Podział Prowincji Polskiej

W dniu 10 października 1925 r., kiedy to obchodzona jest uroczystość św. Franciszka Borgiasza, w kolegium krakowskim nastąpił podział administracyjny mający na celu stopniowe wyodrębnianie się poszczególnych jednostek, które później przeszłyby pod jurysdykcję odpowiedniej prowincji³. Na samą uroczystość zjechali: prowincjał Prowincji Polskiej o. Stanisław Sopuch, o. Władysław Jankiewicz, mianowany przez generała przełożonym nowo powstałej wiceprowincji⁴, oraz konsulторы i rektorzy poszczególnych domów. Byli również obecni wszyscy współbracia z krakowskich domów. Po uroczystym *Veni Creator* w auli teologów rektor kolegium o. Bruno Wolnik odczytał dekret generała o podziale prowincji⁵. Stanowił on, iż nadal będzie jedna prowincja, zwana dalej polską, na tym samym terenie, na jakim istniała, z zaznaczeniem, że na terytorium metropolii krakowskiej i lwowskiej, który nazywany będzie małopolskim, rządy sprawował będzie wiceprowincjał. Przydział osób do prowincji nie mógł zostać zrealizowany według jednego klucza (miejsce urodzenia), ponieważ zdecydowana większość jezuitów pochodziła z Małopolski. Przełożonych miało być dwóch – jeden rezydujący w Warszawie, a drugi – w Krakowie. Wiceprowincjał miał objąć pełnię władzy nad częścią Małopolski i

będzie miał swojego Socjusza i swoich konsul-torów mianowanych przez Generała: kierować będzie Przełożonymi miejscowymi, będzie naznaczał zajęcia członkom i rozdzielał ich po domach, będzie przyjmował prace właściwe Towarzystwu i kierował nimi według zasad wyrażonych w VII części Konstytucji (c. 2D, E, F). Corocznie będzie wizytował domy i posyłał sprawozdania i wykazy do Generała. Udzielać będzie pozwoleń zastrzeżonych Prowincjałowi: naznaczać będzie cenzorów książek i artykułów

i udzielać będzie pozwolenia na ich drukowanie (imprimatur); przyjmować będzie kandydatów do nowicjatu, a nowicjuszków do pierwszych słu-
bów. Strzec będzie karnośći zakonnej i starać się będzie, żeby we wszystkich domach życie wspólne coraz bardziej się rozwijało według przepisów Epitome i według dawnych zwyczajów. Albowiem dla wyjednania błogosławieństwa Bożego przyszłej nowej Prowincji, przede wszystkim troskać się powinien, żeby wszyscy wytrwale się o to starali, iżby nic nie uronili z doskonałości, którą za łaską Bożą osiągnąć mogą przez całkowite zachowanie wszystkich konstytucyj i szczególne zastosowanie się do naszego Instytutu. Wreszcie niech pomni wiceprowincjał, że jego obowiązkiem jest utrzymywać dobre stosunki z Biskupami i z klerem tak świeckim, jak zakonnym⁶.

⁶ W „Naszych Wiadomościach” o. Józef Andrasz podaje dosłowny przekład dekretu generalnego. Zob. J. Andrasz, *Wielki dzień w Kolegium krakowskim*, „Nasze Wiadomości” (dalej: NW) 1923–1925, t. 7, nr 41, s. 423–426.

Wiceprowincjał zobowiązany też był do tego, by wedle przepisów Towarzystwa co dwa miesiące pisać list do prowincjała lub częściej, jeśli zajdzie potrzeba. Przełożeni domów większych również co dwa miesiące mieli pisać listy do prowincjała. Pozostali przełożeni i konsultorzy – raz w roku. Wiceprowincjał wraz ze wszystkimi mu podwładnymi przełożonymi i konsultorami zobowiązany był pisać listy do generała zakonu na takich zasadach, jak czynią to zwyczajowo przełożeni w innych prowincjach.

2. Prowincja Polska i Wiceprowincja Małopolska

W wyniku dekretu obydwie części prowincji miały nie tylko osobnych przełożonych, ale i całą administrację. Prowincjałem Prowincji Polskiej był nadal o. Stanisław Sopuch. Ojciec Stanisław Cisek został socjuszem prowincjała i jednocześnie zarządzającym arką prowincji, czyli funduszami. Socjuszem prowincjała dla braci

7 Na tę okoliczność prowincjał o. S. Sopuch wygłosił przemówienie. Zob. *ibidem*, s. 428.

8 *Index Domorum et Sociorum Provinciae Poloniae eiusque Patris in Polonia Minore, Varsaviae* 1925, s. 3.

9 *Ibidem*, s. 7.

mianowano br. Jana Koziela. Konsultorami prowincji zostali: o. Stanisław Cisek – socjusz prowincjała, o. Włodzimierz Piątkiewicz – superior misji wschodniej, o. Michał Barglewski – rektor kolegium w Wilnie, o. Alojzy Bukowski – profesor Uniwersytetu Warszawskiego. Prokuratorem prowincji został o. Błażej Jabłoński. Na czele Wiceprowincji Małopolskiej stał wiceprowincjał o. Władysław Jankiewicz, socjuszami byli: dla ojców o. Wojciech Stafiej, a dla braci br. Jan Paluch. Konsultorami wiceprowincji zostali: rektor kolegium w Starej Wsi – o. Józef Bury, duchowny w rezydencji św. Barbary w Krakowie – o. Józef Tuszowski, socjusz wiceprowincjała – o. Wojciech Stafiej, i duchowny domu rekolekcyjnego w Dziedzicach – o. Stanisław Siarkowski⁷.

Do prowincji należały następujące placówki: dom nowicjatu w Kaliszu, rezydencja i małe seminarium w Chełmie, rezydencja w Łęczycy, rezydencja w Łodzi, będące w trakcie budowy kolegium w Lublinie, rezydencja w Lublinie, rezydencja w Piotrkowie, kolegium w Pińsku, rezydencja w Poznaniu, rezydencja w Warszawie, kolegium w Wilnie, misja wschodnia w Albertynie, misja w Rodezji, misja w Rumunii oraz misjonarze jezuicy pracujący wśród Polonii w Stanach Zjednoczonych Ameryki⁸.

Do wiceprowincji należały takie placówki, jak: kolegium i konwikt w Chyrowie, Collegium Maximum w Krakowie, rezydencja św. Barbary w Krakowie, rezydencja w Staniątkach, rezydencja św. Stanisława Kostki w Krakowie, dom rekolekcyjny w Dziedzicach, rezydencja w Kołomyi, rezydencja we Lwowie, dom rekolekcyjny we Lwowie, kolegium w Nowym Sączu, rezydencja w Nowym Sączu, rezydencja w Rudzie Śląskiej, rezydencja w Stanisławowie, kolegium i dom nowicjatu w Starej Wsi, rezydencje w Tarnopolu i w Zakopanem⁹.

Dekret generalski oraz list prowincjała o. Sopucha na tę okoliczność miały być odczytane we wszystkich domach obydwu prowincji w czasie obiadu w dniu 10 października 1925 r. Następnie członkowie wszystkich wspólnot mieli zebrać się w kościołach lub kłopicach

domowych, aby odśpiewać, a w małych domach odmówić, przed Najświętszym Sakramentem uroczyste *Te Deum*¹⁰. Dzień później odbyła się wspólna konferencja przełożonych w sprawach finansowych prowincji, na której miano ustalić, jakie unormowania będą obowiązywać w tym zakresie. Zgodnie bowiem z postanowieniem generała prokurator i arka prowincji były wspólne dla obu jednostek. Następnie odbyła się wspólna konsulta, na której obecni byli przedstawiciele obu prowincji¹¹.

3. Wiceprowincja Małopolska

Nowy wiceprowincjał o. Jankiewicz okólnikiem prowincjaliskim z okazji podziału administracji prowincji z dnia 12 października 1925 r. prosił wszystkich współbraci, by odprawili w domach mszę świętą na pierwszą intencję za generała zakonu, prowincjała oraz o uproszenie błogosławieństwa Bożego. Dodatkowo prosił, aby w tych samych intencjach ojcowie ofiarowali msze święte na drugą intencję, a wszyscy scholastycy wraz z braćmi ofiarowali po jednej mszy wysłuchanej, jednej komunii i koronce¹². Mając na uwadze dobro prowincji i powołując się na generała, o. wiceprowincjał chciał nie tylko poprawić jej administrowanie, ale także wzmocnić w zakonnikach wewnętrzny ducha. Dlatego o. Jankiewicz zwracał się do swoich przełożonych lokalnych, by byli dla domowników przede wszystkim „ojcami, kierownikami duchowymi, wychowawcami i opiekunami”. Silnie podkreślał, że właśnie takimi cechami powinni się odznaczać przełożeni dbający o to, by współbracia regularnie odprawiali ćwiczenia duchowe, a szczególnie rozmyślania i rachunek sumienia. Powoływał się przy okazji na jezuickie tradycje odprawiania tych ćwiczeń i chciał, aby do nich powracano. Wspominał też o karności zakonnej, aby przełożeni mieli ją na uwadze i ściśle przestrzegali instrukcji, jakie w tym zakresie wydał generał zakonu¹³.

Administrowanie nową prowincją wymagało nie tylko prawnie ustalonych konsult wiceprowincjała. Zwoływane

¹⁰ J. Andrasz, *Wielki dzień...*, s. 428.

¹¹ ATJKr, sygn. 1482, Kraków – Kuria Prowincjaliska..., s. 2v-3.

¹² ATJKr, sygn. 1402, o. W. Jankiewicz, Okólnik prowincjaliski, Kraków, 12 X 1925, s. 238.

¹³ ATJKr, sygn. 1402, o. W. Jankiewicz, Okólnik prowincjaliski, Kraków, 24 XI 1925, s. 240-242.

14 Konsulty w omawianym okresie: 11 października 1925 – konsulta wspólna dla obu części w Krakowie, 17 listopada 1925 – konsulta wiceprovincji, 28 listopada 1925 – konsulta nadzwyczajna wiceprovincji, 29 grudnia 1925 – konsulta wiceprovincji, 27 stycznia 1926 – konsulta wiceprovincji, 10 lutego 1926 – konsulta nadzwyczajna w Starej Wsi, 17 lutego 1926 – konsulta nadzwyczajna w Starej Wsi, 9 marca 1926 – konsulta wiceprovincji w Chyrowie. Zob. ATJKr, sygn. 1798, Kraków – Kuria Prowincjalska. Księga Konsult Prowincjalskich z lat 1925–1933, s. 4–17.

15 ATJKr, sygn. 2522, o. W. Jankiewicz, Okólnik prowincjalski, Kraków, 21 XII 1925, s. 497; *ibidem*, 1402, o. W. Jankiewicz, Okólnik prowincjalski, Kraków, 24 XI 1925, s. 243.

16 *Ibidem*, sygn. 1402, o. W. Jankiewicz, Okólnik prowincjalski, Kraków, 17 I 1926, s. 244.

były również konsulty nadzwyczajne dotyczące wiceprovincji. Omawiano wówczas ich stan finansowy, sytuację majątkową i uposażenie poszczególnych domów, zmiany na stanowiskach przełożonych lokalnych, dopuszczenia do ślubów, trzecią probację, propagowanie kultu św. Stanisława Kostki i bł. Andrzeja Boboli. Na konsulcie w Starej Wsi w dniu 10 lutego 1926 r. poruszano sprawę zamieszkania kleryków z seminarium śląskiego w krakowskim kolegium oraz objęcia przez prowincję administracji nad parafią w Kochawinie, w archidiecezji lwowskiej. W Chyrowie podczas konsulty w dniu 9 marca 1926 r. poruszono sprawę oświecenia w kolegium starowiejskim oraz infirmerii w kolegium krakowskim¹⁴.

Wiceprovincjał z początkiem 1926 r. zaczął wizytacje poszczególnych placówek. Ich program przedstawiał się następująco: 8–29 stycznia: kolegium w Krakowie, 30 stycznia – 27 lutego: kolegium w Starej Wsi, 27 lutego – 27 marca: kolegium w Chyrowie, 27 marca – 7 kwietnia: pobyt w Krakowie, 7–16 kwietnia: domy we Lwowie, 16–18 kwietnia: rezydencja w Tarnopolu, 19–24 kwietnia: rezydencja w Stanisławowie, 24–29 kwietnia: rezydencja w Kołomyi, 30 kwietnia – 25 maja: domy w Nowym Sączu, 25–31 maja: rezydencja w Zakopanem, 31 maja – 4 czerwca: dom rekolekcyjny w Dziedzicach, 4–8 czerwca: rezydencja w Rudzie, 9–10 czerwca: rezydencja w Staniątkach, 10–12 czerwca: rezydencja św. Stanisława w Krakowie, 13–19 czerwca: rezydencja św. Barbary w Krakowie¹⁵. Z powyższego rozkładu jasno wynika, jak wiele czasu wiceprovincjał musiał poświęcić na zwizytowanie wszystkich domów. Są to daty oficjalne w kalendarzu wizytacji prowincjalskich. Prowincjał mógł w zależności od placówki skracać lub wydłużać swój pobyt.

W okresie wiceprovincjalatu o. Jankiewicz zabiegał o pieniądze od przełożonych lokalnych na remont willi w Truskawcu leżącym 100 km na południe od Lwowa, w pobliżu Drohobycza, gdzie jezuici spędzali wakacje¹⁶.

Oprócz wewnętrznych potrzeb wiceprovincja angażowała się także finansowo w inicjatywy zewnętrzne.

Na prośbę generała o. Jankiewicz zabiegał o wsparcie finansowe, oczywiście w miarę możliwości, na rozbudowę budynków Uniwersytetu Gregoriańskiego¹⁷.

W 1926 r. przypadaly jubileusze kanonizacji dwóch jezuitów: św. Stanisława Kostki i św. Alojzego Gonzagi. Wiceprowincjał powołał specjalny komitet obchodów ku czci głównie tego pierwszego. W jego skład weszli ojcowie: Jan Pawelski – przewodniczący, Teofil Bzowski, Michał Barglewski, Edmund Elter, Mieczysław Kuznowicz, Józef Mieloch, Romuald Moskała i Jan Urban. Uroczystości miały przebiegać według ściśle określonego programu i w szczególności w dużych miastach¹⁸.

Wiceprowincjał, mając na uwadze postanowienia Kongregacji Generalnej XXVII, pragnął aby na terenie Polski rozpowszechniał się kult założyciela Towarzystwa Jezusowego – św. Ignacego Loyoli. Miał on na myśli m.in. propagowanie rekolekcji i przybliżanie ascetycznego stylu życia świętego. W jezuitkich kościołach miały być odprawiane uroczyste nowenny przed świętem patronalnym św. Ignacego, a w domach z wystawieniem Najświętszego Sakramentu, podobnie jak odprawiało się nabożeństwa pierwszopiątkowe. W samą uroczystość św. Ignacego miała być odprawiona suma z nieszporama. Wiernym chciano zaprezentować działanie wody św. Ignacego. Na kazaniach ojcowie mieli pouczać o jego życiu duchowym i praktykach, które ułatwiałyby modlitwę. „Ten duch był zawsze i być musi siłą naszego Zakonu, bodźcem gorliwości w dążeniu do właściwej nam doskonałości, źródłem zapału i błogosławieństwa Bożego w pracy nad duszami” – pisał o. Jankiewicz¹⁹.

4. Prowincja Małopolska

Wiosną 1926 r. przygotowywano się do ostatecznego podziału prowincji. Dnia 7 kwietnia 1926 r. na konsulcie w Krakowie omówiono ostateczny rozdział misji, które prowadziła Prowincja Polska. Dokonał go generał zakonu. Misja w Rodezji Północnej i Rumunii przypisana

¹⁷ *Ibidem*, o. W. Jankiewicz, Okólnik prowincjalnski, Dziedzice, 31 III 1926, s. 247.

¹⁸ *Ibidem*, o. W. Jankiewicz, Okólnik prowincjalnski, Stara Wieś, 19 II 1926, s. 245–246.

¹⁹ *Ibidem*, sygn. 2496, o. W. Jankiewicz, Okólnik prowincjalnski, Kraków, 25 VI 1926, s. 145–149.

²⁰ Zob. *ibidem*, sygn. 1798, Kraków – Kuria Prowincjalna..., s. 18–19.

²¹ *ibidem*, s. 19–24.

²² *ibidem*, s. 25.

²³ Dnia 10 lutego 1925 r. zawarto konkordat pomiędzy Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską, który to między innymi ustalał podział administracyjny Kościoła katolickiego. Metropolie, w obrębie których działały dwie nowo powstałe prowincje jezuitkie, obejmowały: arcybiskupstwo gnieźnieńsko-poznańskie, diecezje: chełmińską i włocławską (gnieźnieńsko-poznańska); arcybiskupstwo krakowskie, diecezje: tarnowską, kielecką, częstochowską i śląską (krakowska); arcybiskupstwo lwowskie, diecezje: przemyską i łucką (lwowska); arcybiskupstwo warszawskie, diecezje: płocką, sandomierską, lubelską, podlaską i łódzką (warszawska); arcybiskupstwo wileńskie, diecezje: łomżyńską i pińską (wileńska). Por. *Konkordat zawarty pomiędzy Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską* [Rzym, 10 II 1925], „Dziennik Ustaw” 1925, nr 72, poz. 501.

²⁴ ATJKr, sygn. 1482, Kraków – Kuria Prowincjalna..., s. 13v–14.

²⁵ Por. J. Andrasz, *Podział Prowincji Polskiej na Prowincje Małopolską i Wielkopolsko-Mazowiecką*, „Nasze Wiadomości Prowincji Małopolskiej i Wielkopolsko-Mazowieckiej” 1926–1927, t. 8, nr 44, s. 97–111.

została do jej części południowej, a misja wschodnia – do północnej. Dodatkowo wysunięto propozycje kandydatur na stanowiska przełożonych lokalnych poszczególnych domów²⁰. Konsultę, która odbyła się w Nowym Sączu 20 maja 1926 r., poświęcono sprawom przyszłego podziału arki seminaryjnej prowincji, willi na Zabełczu, biblioteki kolegium nowosądeckiego, przeniesieniu studiów filozoficznych z Nowego Sącza do kolegium w Krakowie²¹. Miesiąc później na konsulcie w Krakowie postanowiono przenieść trzecią probację do Chyrowa²².

Podziału prowincji dokonał generał o. Włodzimierz Ledóchowski dnia 31 lipca 1926 r. Dekret generalski głosił, iż Prowincja Polska zostaje podzielona na Prowincję Wielkopolsko-Mazowiecką i Prowincję Małopolską. Granice obu pokrywały się z obszarami wyznaczonymi rok wcześniej podczas administracyjnego podziału prowincji na część północną ze stolicą w Warszawie i południową ze stolicą w Krakowie. Prowincja Wielkopolsko-Mazowiecka swoim terytorium obejmowała metropolie gnieźnieńsko-poznańską, warszawską, wileńską, a Prowincja Małopolska – krakowską i lwowską²³.

Ogłoszenie dekretu o powstaniu dwóch nowych prowincji miało miejsce 15 sierpnia 1926 r. w Warszawie. Na uroczystość przybyli przedstawiciele Wiceprowincji Małopolskiej (konsultorzy, rektorzy) z wiceprowincjałem Jankiewiczem na czele. Po nabożeństwach w obecności wszystkich ojców i braci oraz odśpiewaniu *Veni Creator* o. prowincjał Stanisław Sopuch odczytał dekret²⁴, a następnie o. Stanisław Cisek – list generała do jezuitów z okazji podziału prowincji, po czym przemówienie wygłosił ostatni prowincjał Prowincji Polskiej – o. Sopuch, na koniec wręczając nominacje na urzędy prowincjałów ojcom: Józefowi Sawickiemu – prowincjałowi Prowincji Wielkopolsko-Mazowieckiej, i Władysławowi Jankiewiczowi – prowincjałowi Prowincji Małopolskiej²⁵.

Z okazji powstania Prowincji Małopolskiej jej przełożony o. Władysław Jankiewicz wydał okólnik prowincjalny, w którym zaznaczał, iż to dzięki polskiemu

generałowi Towarzystwa Jezusowego – Włodzimierzowi Ledóchowskiemu – powstały nowe prowincje. Prosił również, aby wszyscy ojcowie ofiarowali za generała mszę świętą na pierwszą intencję, a scholastycy z braćmi – po trzy komunie święte, trzy msze święte wysłuchane i koronki w tej samej intencji. Nie pominął też wielkiej roli, jaką odegrał o. Sopuch w procesie podziału. Odnosząc się do historii Towarzystwa, wyraźnie zaznaczał, iż nowe prowincje, a w szczególności ich członkowie, wywodzą się z tego samego jądra, jakim był dla nich nowicjat w Starej Wsi. Wspominał też ojców białoruskich, prosząc, aby naśladowano ducha starego Towarzystwa, jakim tamci się wyróżniali.

Ojciec Jankiewicz na inaugurację nowej prowincji wybrał dzień 21 sierpnia 1926 r. W Starej Wsi przed cudownym obrazem Matki Bożej odprawił uroczyste nabożeństwo o pomyślność nowej prowincji. We wszystkich domach prowincji miały być odprawione nabożeństwa w tej samej intencji, a dodatkowo wszyscy ojcowie mieli w tym dniu ofiarować na drugą intencję mszę świętą, natomiast scholastycy, bracia i nowicjusze – komunię świętą oraz koronkę²⁶. Do listu z dnia 17 sierpnia 1926 r. prowincjał dołączył jeszcze dodatkowe pismo do odczytania przy stole, zawierające ważne informacje potrzebne zarówno przełożonym lokalnym, jak i pozostałym jezuitom. Zawiadamiał między innymi, że nowym prokuratorem prowincji i zarazem socjuszem jest o. Wojciech Stafiej, do którego obowiązków należało wysyłanie z każdego domu prowincji kontrybucji (dla poszczególnych ustalone były inne kwoty) przeznaczanych na utrzymanie scholastyków. Każdy z ojców według prawa zakonnego miał odprawiać w pierwszej intencji mszę świętą za generała raz w tygodniu. Generał zarządził, aby w obu nowych prowincjach ojcowie odprawiali msze święte w jego intencji tylko raz w miesiącu. Pozostałe, tj. 40 w ciągu roku, pozwolił odprawiać jako stypendia na rzecz prowincji i odsyłać do socjusza prowincjała. Jeśliby zaś brakowało intencji, to również trzeba było powiadomić o tym

26 ATJKr, sygn. 1402, o. W. Jankiewicz, Okólnik Prowincjałski, Kraków, 17 VIII 1926, s. 256–259.

27 *Ibidem*, sygn. 1402, o. W. Jankiewicz, Okólnik prowincjałski do przełożonych lokalnych, Kraków, 17 VIII 1926, s. 260–261.

28 Arka seminaryjna funkcjonuje do dzisiaj w zakonie. Jest to fundusz, jaki zbiera środki finansowe przeznaczone na utrzymanie i formację głównie jezuickich scholastyków, por. J. Kołacz, *op.cit.*, s. 53–54.

29 ATJKr, sygn. 4543, Tekst przygotowany dla o. generała P.H. Kolvenbacha oraz dla o. prow. Zygmunta Perza (Warszawa), Bogusław Steczek SJ, Prowincjał, Kraków, 27 XI 1984, s. 1–9.

30 *Ibidem*, sygn. 4543, List o. J. Sawickiego do generała zakonu o. Włodzimierza Ledóchowskiego, Warszawa, 19 VIII 1926 (kopia z Archivum Romanum Societatis Iesu, sygn. 1018-I, 34), s. 30–31.

socjusza. Prowincjał prosił wszystkich ojców o rozpoczęcie odprowadzania rekolekcji już we wrześniu, aby później, podczas uroczystości czy okresów liturgicznych, na które przypada wiele pracy duszpasterskiej, nie brakowało księży do posługi. W związku ze stale wzrastającą liczbą kandydatów wstępujących do nowicjatu o. Jankiewicz zalecał, aby przełożeni domów zbierali stare sutanny oraz przesyłali je do nowicjatu w Starej Wsi, i w ten sposób nowicjusze mieli w użytkowaniu więcej niż jedną²⁷.

W Prowincji Małopolskiej zostały wszystkie domy przypisane jej w wyniku wcześniejszego podziału administracyjnego. Dodatkowo prowincja otrzymała w związku z podziałem arki seminaryjnej²⁸ już wcześniej zapisaną jej działkę w leżącym niedaleko Władysławowa Chłapowie nad Morzem Bałtyckim, a Prowincja Wielkopolsko-Mazowiecka – działkę w Jastrzębiej Górze. Ta pierwsza kosztowała 20 milionów ówczesnych marek polskich. Po podziale domy należące do Prowincji Małopolskiej miały wpłacić 14,5 miliona marek, a zlokalizowane na terenie Prowincji Wielkopolsko-Mazowieckiej – 5,5 miliona marek. Działki te nabył jeszcze o. prowincjał Sopuch (Chłapowo w 1923 r., a Jastrzębią Górę – w 1924) z myślą o wybudowaniu tam willi, w których podczas wakacji mogliby odpoczywać współbracia²⁹. Archiwum dawnych Prowincji Galicyjskiej i Polskiej miało pozostać w Krakowie na Małym Rynku, przy kościele św. Barbary. Akta historyczne odnoszące się do terytorium Rzeczypospolitej również miały być przechowywane w archiwum nowej prowincji³⁰. Prowincjałowie mogli swobodnie odwiedzać terytorium drugiej prowincji bez zawiadamiania prowincjała nią zarządzającego. Jeśli chodzi o kuracje w placówkach jezuickich (Jastrzębia Góra, Zakopane, Truskawiec), prowincjał zezwalał na nie swoim podwładnym, zawiadamiając uprzednio miejscowego prowincjała o przyjeździe duchownych. W przypadku, gdy kuracja miała się odbywać nie u jezuitów, prowincjał musiał zawiadomić drugiego prowincjała o przyjeździe kuracjuszy na teren obcej prowincji. Jeśli chodzi zaś o wyjazdy do

Warszawy lub Zakopanego, to należało zawiadomić tylko tamtejszych przełożonych.

Prace przyjmowane były przez każdą prowincję z zastrzeżeniem, że jeśli są one z obcego terytorium, to odsyła się je tamtejszemu prowincjałowi. Co do misji zagranicznych, zachodziła taka sama zależność, przy czym odsyłało się zleczone prace bezpośrednio do superiorów misji. Prokurator Prowincji Polskiej wraz z jezuitami ze Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej (misjonarze i pisarze) oraz kolegium krakowskiego byli zobligowani do przedstawienia bilansu finansów na dzień 14 sierpnia 1926 r. oraz połowy ewentualnej nadwyżki powstałej po rozliczeniu kapitału obrotowego i przepisaniu jej odpowiednio na rachunki obydwu prowincji. Dalsze nadwyżki miały być wpisane po sześciu (pierwsza) i 12 miesiącach (druga). Fundusze wykorzystywali prowincjałowie i prokuratorzy prowincji. Jezuita amerykańscy mieli wspierać obie prowincje stypendiami zbywającymi po wcześniejszym wsparciu misji rodezyjskiej, na którą przeznaczono 1/5 stypendiów.

Utrzymanie scholastyków drugiej prowincji miało pozostać takie samo we wszystkich placówkach. Prowincjałowie ustalili, iż od 1 października 1926 r. kwota ta będzie wynosić 2 zł, a w Starej Wsi – 2,5 zł. W przypadku kłeryków z innych prowincji stawka wynosiła 1,5 dolara. Po zwaloryzowaniu papierów wartościowych miały one po równo przypaść obu prowincjom. Do tego czasu zarządzał nimi prokurator Prowincji Wielkopolsko-Mazowieckiej i odsyłał zyski prokuratorowi Prowincji Małopolskiej. Prokuratorzy mieli też otrzymać zestawienie zaległych kontrybucji domów na dzień 14 sierpnia 1926 r. Po ich ściągnięciu mieli przesłać połowę ich wartości do drugiej prowincji. Prowincjał mógł zmniejszyć lub skreślić kontrybucję i nie pokrywać powstałej ewentualnej różnicy. Stypendia za intencje generalskie w Prowincji Małopolskiej miał zbierać tamtejszy prokurator i odsyłać je do prokuratora Prowincji Wielkopolsko-Mazowieckiej³¹. Pobyt akademików z Prowincji Małopolskiej

³¹ Wszystkie msze generalskie posyłane były na Bobolanum, przy czym kolegium starowiejskie było zwolnione z tego obowiązku. Zob. *ibidem*, sygn. TJ 1, List prowincjała o. S. Sopucha do prowincjała o. W. Lohna, Warszawa, 23 XI 1936, s. 1175.

³² *Ibidem*, sygn. 4543, Niektóre sprawy dotyczące stosunku obu polskich prowincyj umówione między oo. prowincjalami dnia 16 sierpnia 1926 (kopia z Archivum Romanum Societatis Iesu, sygn. 1018-I, 32a), s. 32–33.

³³ *Ibidem*, sygn. 1402, o. W. Jankiewicz, Okólnik Prowincjalński, Kraków, 18 X 1926, s. 263–264.

³⁴ *Ibidem*, sygn. 2261, Przyrost liczebny obu polskich prowincji Towarzystwa Jezusowego w latach 1926–1952, s. 55.

uczących się w gimnazjum w Wilnie finansował prokurator Prowincji Małopolskiej³². W przypadku śmierci któregoś z członków obu prowincji, przyjętego do Towarzystwa przed 15 sierpnia 1926 r., sufragia winny odprawiać obie prowincje. Zawiadomienie o śmierci miało być posłane do wszystkich jezuitów i domów prowincji w Polsce i poza jej granicami³³.

Prowincja Małopolska po erygowaniu liczyła 375 członków, w tym 139 ojców, 116 scholastyków i 120 braci. W porównaniu ze stanem z października 1925 r. liczba ojców zmalała o trzech, scholastyków i braci wzrosła odpowiednio o 27 i 10³⁴.

5. Zakończenie

Podział Prowincji Polskiej dokonany w ciągu kilkunastu miesięcy między rokiem 1925 a 1926 ustanawiał dwie nowe prowincje Towarzystwa Jezusowego na świecie. Był on konieczny i oczywisty z powodu lepszego zarządzania dwoma nowymi i mniejszymi terytorialnie jednostkami zakonnymi. Te właśnie jednostki: Prowincja Małopolska i Prowincja Wielkopolsko-Mazowiecka od tego momentu samodzielnie prowadziły prace i działalność duszpasterską w obrębie swych granic, jak i poza nimi.

BIBLIOGRAFIA

ŹRÓDŁA RĘKOPIŚMIENNE

Archiwum Narodowe w Krakowie (ANKr)

Prowincja Małopolska Towarzystwa Jezusowego, sygn. TJ 1.

Archiwum Prowincji Polski Południowej Towarzystwa Jezusowego
w Krakowie (ATJKr)

Okólniki prowincjalne z lat 1848–1959, sygn. 1402.

Kraków – Kuria Prowincjalna. Djariusz Okręgu Małopolskiego Prowincji Małopolskiej Tow. Jezusowego od 10 października 1925 do 30 września 1939, sygn. 1482.

Kraków – Kuria Prowincjalna. Księga Konsult Prowincjalnych z lat 1925–1933, sygn. 1798.

Okólniki prowincjalne Prowincji Małopolskiej Tow. Jezusowego z lat 1926–1927 i 1946–1971, sygn. 2261.

Okólniki prowincjalne z lat 1900–1972, sygn. 2496.

Okólniki prowincjalne z lat 1906–1926, sygn. 2522.

Chłapowo. Korespondencja w sprawie działki w Chłapowie z lat 1923–1985, sygn. 4543.

ŹRÓDŁA DRUKOWANE

Andrasz J., *Podział Prowincji Polskiej na Prowincje Małopolską i Wielkopolsko-Mazowiecką*, „Nasze Wiadomości Prowincyj Małopolskiej i Wielkopolsko-Mazowieckiej” 1926–1927, t. 8, nr 44, s. 97–111.

Andrasz J., *Przemówienie o. S. Sopucha z okazji podziału prowincji polskiej*, „Nasze Wiadomości” 1923–1925, t. 7, nr 41, s. 428.

Andrasz J., *Wielki dzień w Kolegium krakowskim*, „Nasze Wiadomości” 1923–1925, t. 7, nr 41, s. 417–432.

Index Domorum et Sociorum Provinciae Poloniae eiusque Patris in Polonia Minore, Varsaviae 1925.

Konkordat zawarty pomiędzy Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską [Rzym, 10 II 1925], „Dziennik Ustaw” 1925, nr 72, poz. 501.

Ledóchowski W., *Administratio Provinciae Poloniae ita dividitur, ut, una integraque manente Provinciae, Polonia Minor Viceprovinciali proxime regenda committatur, Romae 27 septembirs 1925*, „Acta Romana Societatis Iesu” 1924–1927, t. 5, fasc. 2 (1925), s. 364–367.

OPRACOWANIA

Kołaczkowski J., *Słownik języka i kultury Jezuitów Polskich*, Kraków 2006.
